

Vrijdag 21 mei 2010

Inhoud verslag

Startbijeenkomst

- Introductie Bart Krol
- Reactie Edward Stigter
- Aftrap dagvoorzitter Jan Herman de Baas
- Keynote speeches Hilde Blank en Friso de Zeeuw
- Discussie over de 5 omstreden gebieden:
 - Beeldkwaliteitsplannen
 - Verordeningen
 - Gebiedskenmerken
 - Kwaliteitsateliers
 - Verdienmogelijkheden
- Forumdebat
- Slotwoord Harry van Waveren

Startbijeenkomst 'Expeditie Mooi' 2010

Op 7 april 2010 is een startbijeenkomst gehouden voor provinciale bestuurders waarin de aftrap is gegeven voor het tweede jaar van het IPO project 'Expeditie Mooi'. Daarin werd de publicatie 'een verkenningstocht naar ruimtelijke kwaliteit van provincies' gepresenteerd. In het debat stond het "omstreden gebied" centraal. Onder die noemer werden vijf thema's besproken waar provincies in hun zoektocht naar goede borging van ruimtelijke kwaliteit mee worstelen. Deze uitgave vormt het verslag van de bijeenkomst.

De provincies werken de uitkomsten van de bijeenkomst uit in een gezamenlijke leeragenda voor ruimtelijke kwaliteit. Daarin geven provincies, als vervolg op de ervaringen van het eerste jaar, gezamenlijk aan welke stappen zij dit tweede jaar zetten om de borging van ruimtelijke kwaliteit in hun organisaties te verdiepen en te verbreden. De gezamenlijke agenda zal in juni a.s. bestuurlijk worden vastgesteld en daarna door het IPO worden gepubliceerd.

VERSLAG STARTBIJENKOMST

Introductie Bart Krol, gedeputeerde provincie Utrecht

Iedereen wordt van harte welkom gezegd.

In de actuele discussie staat de rol van provincies weer meer onder druk, onder invloed van de recent verschenen ambtelijke heroverwegingsrapporten. Dus is het moedig om met elkaar in gesprek te gaan over de betekenis van provincies voor ruimtelijke kwaliteit. Dat is ook nodig want ruimtelijke kwaliteit is een van de belangrijkste onderwerpen als het gaat over de rol van provincies.

Er zijn veel activiteiten rond dit onderwerp, zoals in het programma 'Mooi Nederland' en voor de prijsvraag van de Eo Wijers stichting. *Expeditie Mooi* is nu een jaar onderweg.

Expeditie Mooi 2009 heeft de deelnemers veel inzichten opgeleverd en ons het boekje *Expeditie Mooi, een verkenningstocht naar ruimtelijke kwaliteit van provincies* waarin we de gevonden conclusies kunnen lezen. Dit wordt uitgereikt door Bart Krol aan Edward Stigter, programmadirecteur 'Mooi Nederland' van VROM.

Korte reactie Edward Stigter

In het land wordt al veel gedaan aan ruimtelijke kwaliteit. Het is mooi om te zien hoe provincies daar mee bezig zijn, onder meer via *Expeditie Mooi*. Het Expeditieverslag bevat herkenbare en waardevolle inzichten. Toch bevinden we ons eigenlijk nog op een startpunt. Uiteindelijk is het immers de opgave om ruimtelijke kwaliteit daadwerkelijk te borgen in reguliere projecten. De provincie moet samen met andere partijen aan de slag om de gedachten over ruimtelijke kwaliteit te vertalen in de uitvoeringspraktijk. Vanuit het programma Mooi Nederland is het rijk daarin graag jullie partner.

Colofon

Deze uitgave is samengesteld onder verantwoordelijkheid van het IPO

Reacties

Voor reacties kunt u contact opnemen met Ton Heeren:
070 888 12 95
06 28 90 12 94
theeren@ipo.nl

Inleiding dagvoorzitter Jan Herman de Baas

Expeditie Mooi 2009 was een zoektocht. Niet trots laten zien wat je allemaal al weet, maar samen doorpraten over de vragen waar je nog geen antwoord op hebt. De deelnemers hebben afgelopen jaar veel van elkaar geleerd. Het gevonden gebied is samengevat in deze publicatie. De gemeenschappelijkheid die ontdekt is, hebben we verwoord in 'twaalf principes'. Die vormen nu eigenlijk de 'bekende wereld'; het 'gekarteerde gebied'. Wie deze principes hanteert is serieus en professioneel bezig met ruimtelijke kwaliteit. Het is de gezamenlijke 'state of art'.

Maar het verlangen naar nieuwe horizonten is aangewakkerd. In 2010 willen provincies verder zoeken op het nog net in kaart gebrachte terrein. Voor vandaag zijn vijf thema's uitgekozen die aan de horizon liggen.

Thema's die nog niet zijn uitgekristalliseerd. Aanpakken waarvan de waarde tussen provincies nog omstreden is: sommigen vermoeden er 'het beloofde land', anderen beschouwen zo'n thema als een 'Bermuda-driehoek' waar je energie spoorloos verdwijnt. Beide posities worden vandaag besproken, onder inspiratie van twee keynotes door leden van het Comité van Aanbeveling.

Key-note speech Friso de Zeeuw

In de discussie over ruimtelijke kwaliteit gelden drie klassiekers:

1. Het begrip kwaliteit wordt onnodig geproblematiseerd. Pogingen om steeds opnieuw definities te bedenken helpen evenmin als de klacht dat het een diffuus begrip zou zijn. Houd het op de overbekende trits van Vitruvius: gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Problematiseer dat niet, maar ga ermee aan het werk in de praktijk.

2. De volgende vraag is: hoe organiseer je kwaliteit? De eerste reflex is centraliseren, het naar je toe trekken. Maar kwaliteit kun je niet brengen, kwaliteit moet je 'halen'. Kwaliteit bij anderen is niet van 'buiten' af te dwingen. Het moet ter plaatse in de gebiedsontwikkelingsprojecten zelf worden georganiseerd.

Structuurvisies geven wel indirecte bijdragen aan kwaliteit, bijvoorbeeld door bepaalde functies in

bepaalde gebieden te concentreren. Dat is een evidente ordenende taak van provincies, met positieve effecten op de ruimtelijke kwaliteit.

3. Een derde klassieker is de vraag: Waar gaat de provincie wel en niet over? Ik ben het er mee eens dat ruimtelijke ordening geen neutrale taak is. Dat staat terecht in de publicatie. Ruimtelijke kwaliteit is een belang dat provincies inbrengen. Maar selectiviteit moet daarbij de sleutel zijn. De principes 6, 7 en 8 uit het boekje gaan hierbij de mist in. Deze tekst suggereert dat alles wat provincies bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit is welgedaan, op welk schaalniveau en waar dan ook. Maar provincies hebben daar het geld niet voor. Ze hebben niet voldoende mensen en kwaliteiten. Provincies lopen zo anderen voor de voeten en het effect is marginaal. *Expeditie Mooi* lijkt op dit punt nog rond te dolen.

U plaatst voor een selectieve taakopvatting rond de taak van de provincies. Beschrijf ruimtelijke kwaliteit in de structuurvisie op een passend schaalniveau. Hanteer ruimtelijke kwaliteit bij het bepaalde aantal projecten waar je zelf bij betrokken bent (bijvoorbeeld infrastructuur), maar in principe niet bij andere projecten en gebiedsontwikkelingen, met uitzondering van hoogdynamische landelijke gebieden waar provincies gebiedskenmerken kunnen bewaken. Maar daarbij geldt al wel: Laat vooral anderen het werk doen, bijvoorbeeld provinciale welstandsclubs zoals het Oversticht. Wees zuinig met provinciaal beleid.

Voor wat betreft de omstreden instrumenten:

Beeldkwaliteitsplannen zijn een goed instrument voor een kwalitatieve dialoog. Het verplicht stellen ervan leidt in de praktijk gemakkelijk tot een opstelwedstrijd. Dan is het alleen maar een extra bureaucratische stap.

De provinciale verordening is nuttig om bepaalde provinciale belangen veilig te stellen, bijvoorbeeld de begrenzing van de EHS. Kwaliteit zelf laten zich niet 'regelen'.

Het is goed om gebiedskenmerken te beschrijven, maar gebruik ze communicatief, voor kennisoverdracht en serviceverlening.

Kwaliteitsadviseurs kunnen nuttig zijn in een onafhankelijke kritische blik, tijdelijk of projectgebonden. Een kwaliteitsadviseur is geen permanente provinciale functie. Provincies moeten in eigen huis wel een professioneel opdrachtgeverschap kunnen verzorgen, om ontwerpers goede opdrachten te verlenen. Verdienmogelijkheden benutten is onmisbaar, zeker in een tijd van financiële krapte. Wel binnen publiekrechtelijke randvoorwaarden.

Key-note speech Hilde Blank

We zien in ons landschap een opeenstapeling van factoren, als: krimp, globalisering, mobiliteit en klimaatverandering. Dit heeft bij provincies ook tot een omslag geleid van kwantiteit naar kwaliteit. Ruimtelijke kwaliteit past bij het schaalniveau van provincies. Het hoort daar thuis en beperkt zich allang niet meer tot alleen het landelijk gebied. Stadsrandzones en bepaalde stedelijke gebieden (zoals een stationsgebied) behoren ook tot het domein van de provincies. Provinciale betrokkenheid kan wel degelijk meerwaarde opleveren, als provincies verder denken dan het individuele project. In een discussie of een bepaalde megastal op een bepaalde plek gebouwd mag worden, kan de provincie de vraag inbrengen: Welk productielandschap willen wij eigenlijk, in de toekomst? Provincies hebben het schaalniveau en het belang om verder te denken dan het individuele geval. Dat is een belangrijke bijdrage in de sturing van geleidelijke transities.

Ruimtelijke kwaliteit zou ook invloed moeten hebben op het programma. Naast programmatische wensen kan ook een ontwerp op regionale schaal het vertrekpunt zijn voor gebiedsontwikkeling. Hierbij worden nieuwe instrumenten ingezet zoals de lagenbenadering en gebiedskenmerken. Deze instrumenten kennen ook valkuilen. De indruk kan ontstaan dat "als je gebiedskenmerken volgt, je het goed hebt gedaan". Met het risico dat men teveel gaat terugkijken. Het gaat ook om de toekomst. Gebiedskenmerken zijn een aanknopingspunt voor het leggen van contacten en de mentale

ontwikkeling van het gebied naar een nieuwe fase. Zie het voorbeeld van het project 'Levende Vecht'.

Het type landschap verandert. We moeten nadenken over productielandschappen, energielandschappen en wateropgaven. Provincies moeten niet alle landschappelijke elementen door provinciale eisen gelijk willen schakelen. Ruimtelijke kwaliteit gaat over de beleving, die juist naar bovenkomt daar waar de verschillen in het landschap opvallen. Zie het project: "Elk dorp zijn eigen klein". Provincies moeten dus kwaliteit faciliteren en niet dicteren. Het heeft een belangrijke rol als kennismaker en bij het creëren van podia voor kwaliteitsdiscussie. Ruimtelijke kwaliteit moet in alle planfasen verweven zijn. Het is op meerdere beleidsterreinen van toepassing. Je doet het er niet bij. Het is niet iets dat je even aan een project kunt 'toevoegen'. Het hoort in het proces bij de werkwijze. Daarvoor moet je naar buiten gaan om goed te kijken en te werken in concrete projecten. Dat is veel vruchtbaarder dan binnen blijven om onderling te debatteren.

De actuele stand van de discipline ruimtelijke kwaliteit binnen de provinciehuizen is volgens Hilde Blank tweeledig: Eén groep is al ver met ruimtelijke kwaliteit en leert steeds verder. Hiertoe behoren de deelnemers van *Expeditie Mooi*. Maar een tweede groep provinciale medewerkers en bestuurders ziet ruimtelijke kwaliteit nog als een bedreiging. Als iets dat tijd en geld kost. De grote uitdaging voor komende tijd ligt vooral bij deze tweede groep. We moeten hen laten zien dat er voor iedereen meerwaarde zit in een benadering vanuit ruimtelijke kwaliteit. De publicatie over 2009 kan daarbij helpen. Managers en bestuurders moeten aandacht hebben voor het onderwerp. Die expeditie moet nu beginnen.

Discussies over 'omstreden gebieden':

1. Verplichte beeldkwaliteitsplannen: Uitkomst of mislukking?

Noord-Holland heeft geruime tijd gewerkt met een verplichting tot het opstellen van beeldkwaliteitsplannen. Zuid-Holland is

(m.u.v het Groene Hart) er op tegen, omdat beeldkwaliteitsplannen geen status hebben en omdat 'beeldkwaliteit' een te beperkte invulling oplevert van ruimtelijke kwaliteit.

In twee discussierondes werd enerzijds geconcludeerd dat verplichte beeldkwaliteitsplannen niet nodig zijn, omdat er genoeg andere manieren zijn om in gesprek te komen. Een verplichting geeft het risico van een 'opstelwedstrijd' gebaseerd op macht en ontduiking. Anderzijds werd geconcludeerd dat het ook goed kan werken, mits het wordt ingezet in een vroeg stadium, zodat het geen 'stoplicht-functie' krijgt maar dient als inspiratie voor een dialoog over kwaliteit.

2. Kwaliteit via de provinciale verordening Onmisbaar of doodlopend spoor?

Flevoland ziet geen noodzaak voor een verordening (m.u.v. gebiedsbescherming zoals de groenblauwe zone Oostvaarderswold). Flevoland gaat uit van afspraken met gemeenten met het aanwijzingsinstrument zonodig op de achtergrond. Noord-Holland kent een verordening met een ontheffingsaanpak, die aanleiding is voor dialoog.

Bij dit verschil lijkt de aard van de gebieden een rol te spelen. Flevoland heeft meer ontwikkelingsruimte, terwijl in Noord-Holland relatief meer bestaande waarden verzekerd moeten worden.

In de discussierondes wordt gewezen op de bewerkelijkheid van ontheffingen en het verschil tussen verordening (PS-bevoegdheid) en beleidsregels, die minder dwingend zijn, maar door GS worden vastgesteld. Juridisch speelt de vraag of een aanwijzing mogelijk is als een provincie heeft afgezien van het minder ingrijpende instrument verordening.

Per saldo is de conclusie dat de verordening een goed instrument is met een beperkt bereik. Zet hem in voor basale

bepalingen, zoals gebiedsbescherming en gebruik aanvullende instrumenten om een bredere kwalitatieve dialoog te realiseren.

3. Werken met kenmerken: Gebiedsspecifiek of generieke thema's?

Overijssel werkt met een 'ja mits-benadering': De Omgevingsvisie beschrijft uitgebreid de kenmerken van de verschillende gebieden. Gemeenten wordt gevraagd daarbij aan te sluiten. In de praktijk ontstaan ontwikkelingsgerichte dialogen, vaak met inschakeling van het Aelter Ruimtelijke Kwaliteit. Overijssel kent zulke verschillende gebieden dat werken met gebiedskenmerken per definitie maatwerk is.

In Zeeland is 'openheid' het centrale gebiedskenmerk. Om die te beschermen zijn provinciebreed concrete normen vastgelegd voor snelwegpanorama's, uitbreiding, hoogbouw, intensieve tuinbouw en landschap. Er geldt hiervoor dus een 'nee tenzij' benadering. Als in een zeer beperkt aantal gevallen van de generieke normen moet worden afgeweken, dan neemt de provincie daarbij zelf een medeontwikkende rol.

In beide benaderingen spelen gebiedskenmerken een goede stimulerende en structurerende rol. De aard van de gebieden maakt die rol in beide provincies verschillend. Overeenkomst is de noodzaak om met bestuurlijke (overredings-)kracht gebiedskenmerken onder de aandacht te brengen tegenover de sociaal-economische belangen in concrete projecten.

4. Kwaliteitsateliers/ kwaliteitsadviseurs: 'Embedded' of onafhankelijke werkplaats?

Utrecht kent een onafhankelijke bestuurlijk adviseur, ingehuurd en gestationeerd in het kantoor van de welstandsorganisatie. Gelderland heeft interne ambtelijke kwaliteitsadviseurs.

Overige provincies kennen een variëteit aan interne of externe adviseurs of ateliers, al dan niet gevestigd in het provinciehuis. Gezamenlijke ateliers met gemeenten komen met name voor in provincies met een sterke samenwerkingscultuur.

In twee discussierondes wordt geconcludeerd dat meer externe organisatievormen meer vrijheidsgraden bieden: er kan afstand genomen worden van geldende beleidskaders en bestuurlijke opvattingen. Dit kan vernieuwend werken en het debat scherpen. Het risico is dat adviezen minder gewicht hebben doordat het provinciaal bestuur zich er niet aan hoeft te committeren. Ook de ambtelijke doorwerking kan gebaat zijn bij meer interne organisatievormen, met betrokkenheid van verschillende afdelingen in het adviesproces.

De praktijk leert dat de variëteit aan positionering in concrete werkvormen in elkaar blijkt over te vloeien. Externe adviseurs schakelen de organisatie in bij adviesprocessen. Interne adviseurs nodigen externe deskundigen uit bij werksessies. Het dilemma tussen vrijheid en impact kan zo worden geslecht.

5. Verdienmogelijkheden: Nuttig of averechts?

Limburg heeft een beperkt aantal ontwikkelingsgebieden aangewezen, waar actief gezocht wordt naar verdienmogelijkheden ten gunste van kwalitatieve elementen in de gebiedsontwikkeling. In Utrecht zijn daar ook voorbeelden van, maar wordt ook gebruik gemaakt van subsidievormen, onder meer het landschapsfonds en 'streekrekeningen'.

In de discussierondes blijkt dat het concept van de 'ruimte-voor-ruimte'-benadering uit 2001 inmiddels in allerlei vormen breed wordt toegepast. Plangrenzen bepalen de mogelijkheden

voor 'binnenplanse verevening'. Als gebiedsontwikkeling waarde creëert op bepaalde functies dan is het redelijk om de kosten van die waardecreatie mede te financieren uit de opbrengsten. 'Ruimte-voor-ruimte' concepten bieden mogelijkheden om verdiensten uit ontwikkelingen ook elders in te zetten.

Het voordeel van subsidiëring is dat de verhouding tussen rendabele en onrendabele onderdelen niet vertroebeld wordt. Het blijft een transparante publieke afweging, terwijl bij het benutten van verdien capaciteit geen objectieve criteria bestaan om te bepalen hoeveel verdienfuncties kunnen worden toegestaan en welk deel wordt overgeheveld naar welke kwalitatieve doelen.

Forumdiscussie met leden van het Comité van Aanbeveling:

Wat moet onder de aandacht worden gebracht in Expeditie Mooi 2010?

Harry van Waveren- gedeputeerde Zeeland, Co Verdaas- gedeputeerde Gelderland, Edward Stigter- programmadirecteur Mooi Nederland, Hilde Blank- Atelierleider Overijssel/ directeur BVR, Friso de Zeeuw- hoogleraar gebiedsontwikkeling/ directeur Bouwfonds.

Harry van Waveren: De verschillen tussen provincies bleken in de discussierondes nog groter dan ik verwacht had. Het was inspirerend om op zoek te gaan naar de beste manier om kwaliteit voor elkaar te krijgen. Het lijkt me wel belangrijk om je instrumentarium af te blijven stemmen op de bestuurscultuur in je eigen provincie. Er is soms niet één beste methode. Provincies moeten dingen op hun eigen manier blijven doen. Tegelijkertijd blijft het belangrijk om kritisch rond te kijken. Het spiegelen van de eigen manier van doen aan anderen, daar leer je het meeste van.

Co Verdaas: Vandaag viel met name het aantal verschillen op. We moeten erkennen dat het in

Groningen makkelijker is om naar gemeenten te gaan, dan ergens in de westelijke randstad. Verschillen in context moeten we respecteren, maar niet te gemakkelijk. We moeten ook proberen tegenover elkaar normatiever te worden over wat provincies doen. Op die manier kunnen we van elkaar leren. Het is een emancipatieproces. Ruimtelijke kwaliteit, dat gaat nooit vanzelf, maar met vallen en opstaan. Als we verder gaan met de zoektocht, ook op minder bekend terrein, dan emanciperen we pas echt.

Friso de Zeeuw: Het was een goede keuze om vandaag vooral met elkaar te spreken over de instrumentele kant. Opvallend is dat er soms nog slordig over wordt gesproken. De afbakening lijkt rafelig en vrijblijvend. Professionalisering van ruimtelijke kwaliteit betekent strakker in je bestuur zitten en uitzuiveren waar je over gaat.

Gevolg is dat je als provincie je beperkter gaat richten op een aantal terreinen en deze dan verder kan uitdiepen. Dit betekent ook preciezer zijn op het gebied van effectiviteit, zodoende sta je met elkaar sterker. Bovendien wordt je daar ook op bevraagd in tijden van bezuinigingen.

Hilde Blank: Ik vond opvallend dat er vandaag heel veel casuïstiek was. Soms lijkt de aanpak op een schot hagel. Op deze 'nog omstreden terreinen' moeten we inderdaad preciezer worden. Waar zitten de cruciale zaken waar je iets moet gaan ontdekken? Het is de taak van deze groep om in 2010 op deze onderwerpen aanscherping te zoeken en de vraag beantwoorden: Wat helpt je? Die ervaringen moet vervolgens overdrachtelijk gemaakt worden. De casuïstiek is heel rijk, maar het kan ook een grote soep worden. De soep moet je zeven en vervolgens doorpakken.

Daarbij bepleit ik een twee sporenbeleid. De eerste groep gaat verder in deze discussie. Daarnaast is het de opgave voor 2010 om de tweede groep, die minder is ingevoerd, bij het onderwerp aan te laten haken.

Theo Hoek (prov. Groningen): Het is juist leuk dat provincies heel verschillend zijn. Kwaliteit realiseer je door verschillen overeind te houden en niet weg te middelen. Ruimtelijk kwaliteit moet bestuurlijk politiek meer aandacht krijgen. Het gaat om het inbouwen van een integrale kijk in ruimtelijke ordening.

Riet Dumont (prov. Gelderland): We hebben onze aanpak van ruimtelijke kwaliteit nu op papier vastgelegd. Mooi, maar hoe krijgen we het van het papier af? Hoe maak je buiten kwaliteit en met wie?

Harry van Waveren: Ook hier geldt dat er in het land verschillen zijn. In de Ateliers Overijssel wordt het met elkaar geformuleerd en vervolgens gekeken wie het oppakt. In Zeeland zorgen we dat aan de voorkant zowel gemeenten als provincie het eens zijn. De voornaamste boodschap bij het naar de praktijk vertalen is volgens mij: Niet te ongeduldig zijn. Het sijpelt door, al is dat een proces van jaren. De hoe-vraag is afhankelijk van omstandigheden. De voornaamste opgave is stug door te gaan.

Friso de Zeeuw: Wat effectief is of niet, is afhankelijk van cultuur. Onderscheid is niet erg. Op het gebied van windmolens zit er tussen Friesland en Groningen een wereld van verschil. Maar er zit wel één principiële tweedeling in de discussie: 'kwaliteit halen' of 'kwaliteit willen brengen'. Het eerste betekent het laten ontstaan in de concrete projecten. Het tweede is kwaliteit voorschrijven. Dit laatste werkt mijns inziens niet, met uitzondering van communicatieve service, maar dat kunnen ook anderen doen dan de provinciale organisaties zelf.

Edward Stigter: In de discussie over de verordening bepleit ik een actief gebruik van dit instrument. De provincies moeten de randvoorwaarden op hoofdlijnen strak regelen. Dat is een onmisbaar onderdeel, naast de communicatie over de meer kwalitatieve aspecten. Net als Co Verdaas kies ik voor een instrumentele driedeling:

- ordening en basisprincipes, zaken waarvoor je als provincies gewoon aan de lat staat om het te regelen;
- eigen provinciaal opdrachtgeverschap in projecten, daar moet je zelf kwaliteit laten zien;
- alle overige ruimtelijke ontwikkelingen, waar je een ondersteunende taak hebt, maar niet te veel moet willen forceren omdat anderen het doen en daar de ruimte bij nodig hebben.

Jan Herman de Baas: Hier lijkt een conclusie te rijpen: Basisprincipes kun je regelen. Kwalitatief

ontwerp is een creatief proces in de projecten zelf. Als je kwaliteit bij een ander probeert af te dwingen, dan organiseer je een kat en muis-spel. Je bindt de kat te veel op het spek als je gemeenten vrijheid geeft in ruil voor het inleveren van een beeldkwaliteitsplan. Het verordenen van kwalitatieve principes is lastig, omdat kwaliteit afhankelijk is van de concrete context. Een kat die reclameborden langs de weg verbiedt, die brengt muizen in de verleiding om rijdende borden te plaatsen of reclameteksten uit te voeren in metershoge taxushagen, zoals langs de A1 in Overijssel. Misschien moet je als kat soms bewust 'van huis' gaan, juist om de muizen de kans te geven 'op tafel te dansen'. Kwaliteit vraagt om 'dansende muizen' in projecten. Kijk naar het voorbeeld van provincies die de inhuur van deskundigheid subsidiëren, maar gemeenten vervolgens hun eigen proces gunnen. In de woorden van Johan Cruijff: Als je iemand wilt helpen, heb je vaak de neiging om er naar toe te lopen. Er dicht op te gaan zitten. Maar vaak help je de ander juist door erbij weg te lopen, zodat die ander ruimte krijgt om een actie te maken.

Slotwoord Gedeputeerde Van Waveren

Expeditie Mooi 2009 heeft een stevige basis van provinciale ruimtelijk kwaliteitsbeleid in kaart gebracht. Vandaag laat zien dat er ook nog terreinen zijn waarop de aanpak sterk verschilt. De vraag 'Wat maakt provincies daarin zo verschillend?' is een belangrijke vraag voor de Agenda 2010 in het vervolg van *Expeditie Mooi*. Deze zal aanstaande juni bestuurlijk worden vastgesteld.

We gaan aan de slag met het beantwoorden van leervragen van de provincies. Sommige provincies hebben hun activiteit voor 2010 al bepaald. Deze bijeenkomst bood volop aanknopingspunten om de leervraag daarbij aan te scherpen. Voor andere provincies was er volop inspiratie om hun *Expeditie*activiteit te gaan kiezen. Bij deze de oproep daartoe.

Provincies organiseren in 2010 ieder hun eigen *Expeditie*activiteit. Maar we zetten komend jaar ook de samenwerking voort met het kabinetsprogramma Mooi Nederland en met de Eo Wijers-stichting. Een aantal *expeditie*projecten van

komend jaar zal meedingen naar de Eo Wijers-prijsvraag 2010. De experts van *Expeditie Mooi* en de Eo Wijers-stichting zullen over en weer bij elkaars activiteiten worden betrokken.

Het jaar 2010 zal weer nieuwe inzichten bieden op nog omstreden aspecten. Het zal ook, mede in het kader van de toekomstige 'Provincie-Academie', veel mensen uit de tweede ring betrekken bij dit boeiende en belangrijke onderwerp.

